

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, доцента, завідувача кафедри педагогіки Національного університету біоресурсів і природокористування України Сопівника Руслана Васильовича про дисертацію Воронєцької Валентини Володимирівни «Розвиток творчого потенціалу учнів гуманітарної гімназії в процесі позакласної роботи», подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання

Демократичні перетворення в українському суспільстві, спрямовані на розширення свободи в усіх сферах громадського життя, зміну ставлення до людини як до суб'єкта власного розвитку, формування педагогічного ідеалу творчої особистості, вимагають обґрунтування нової парадигми розбудови педагогічної науки та практики на основі гуманістичних цінностей. У цьому контексті закономірним є зростання інтересу сучасних дослідників до проблем розвитку творчого потенціалу особистості, її становлення як суб'єкта творчої активності. З огляду на це, не викликає сумнівів актуальність дослідження В.В. Воронєцької, яка ставить за мету визначити, теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити педагогічні умови розвитку творчого потенціалу учнів гуманітарної гімназії в процесі позакласної роботи.

Автор дисертаційної роботи цілком слушно зазначає, що розвиток творчого потенціалу учнів в освітньому процесі закладу загальної середньої освіти неможливо забезпечити в межах однієї лише класно-урочної діяльності, яка за змістом, тривалістю й організацією має відносно регламентований характер, обмежує творче самовираження школярів і не дає змоги повною мірою враховувати їхні індивідуальні особливості, інтереси і нахили. Компенсувати вказані обмеження і суттєво підвищити розвивальний потенціал педагогічної взаємодії може позакласна робота, яка завдяки своїм особливостям уможливорює формування освітнього середовища, сприятливого для творчої самореалізації школярів.

Як засвідчує структура та зміст дисертаційного дослідження В.В. Воронечної, воно охоплює цілісний процес науково-дослідної роботи, який містить всі її стадії: від ідеї, розробки концептуальних основ до практичного впровадження результатів дослідження у практику роботи закладів загальної середньої освіти.

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних літературних джерел і додатків, що обумовлено характером проведеного дослідження й повною мірою підпорядковано його меті. Основний текст дисертації викладений на 204 сторінках, що відповідає вимогам ДАК України до обсягу кандидатських дисертацій. Обрана структура дисертаційної роботи, її змістове й інформаційне наповнення дають підстави вважати її логічно завершеним цілісним науковим дослідженням.

Як видно зі змісту дисертаційної роботи, найбільш істотні наукові результати виконаного В.В. Воронечною дослідження полягають у визначенні педагогічних умов розвитку творчого потенціалу учнів гуманітарної гімназії в процесі позакласної роботи, які полягають у наступному: включенні школярів в організовану на основі гуманістичних цінностей життєдіяльність співтовариств дітей і дорослих; створенні ситуацій соціального вибору, творчого самовизначення, успіху з метою побудови кожним учнем індивідуальної траєкторії життєтворчості; забезпеченні можливості оволодіння школярами досвідом самостійної різнобічної соціально значущої діяльності, що має креативну основу.

Вагомим науковим результатом дисертаційного дослідження В.В. Воронечної є розроблена педагогічна модель розвитку творчого потенціалу учнів, що складається з чотирьох блоків: цільового, змістово-діяльнісного, організаційно-технологічного, оцінно-результативного. До складу цільового блоку увійшли мета розвитку творчого потенціалу учнів гуманітарної гімназії, завдання дослідно-експериментальної роботи, функції моделі як структурної схеми, що відображає структуру, властивості, взаємозв'язки і відношення між елементами процесу розвитку творчого потенціалу школярів. Змістово-діяльнісний блок розкриває методологічні основи створюваної моделі, принципи та педагогічні умови процесу розвитку творчого потенціалу учнів гуманітарної гімназії. Органі-

заційно-технологічний блок характеризує форми і методи діяльності, що стимулювали розвиток творчого потенціалу школярів, їх культури, лідерських здібностей, готовності до сприйняття інновацій, вміння знаходити оригінальні рішення творчих завдань. Оцінно-результативний блок розкриває зміст критеріїв, показників та рівнів сформованості творчого потенціалу учнів гуманітарної гімназії.

Методологічною основою вирішення проблеми розвитку творчого потенціалу учнів гуманітарної гімназії виступають особистісно-орієнтований, системний, середовищний, культурологічний, акмеологічний, діяльнісний, суб'єктний, компетентнісний наукові підходи.

Розглядаючи ключові позиції, умови цих підходів, В.В. Воронєцька доцільно виявляє загальні стратегічно значущі принципи, що стали керівництвом до дії в процесі розвитку творчого потенціалу школярів в умовах цілеспрямованого впливу на соціалізацію особистості, введення її у світ природних і людських зв'язків і стосунків: демократизації, гуманізації, мобільності, багаторівневості, поліфункціональності видів творчої діяльності, відкритого характеру шкільного соціокультурного середовища, інтеграції, суб'єктності, продуктивності, рефлексивного оцінювання практичної діяльності.

Реалізовані методологічні підходи і система принципів дозволили дисертантці розширити уявлення про багатоаспектні сутнісні характеристики процесу розвитку творчого потенціалу школярів, установити і сформулювати закономірності цього процесу: поєднання інноваційних культурно-творчих засобів, методів і організаційних форм цілеспрямованої педагогічної діяльності забезпечує підвищення рівня культури творчої самореалізації особистості; розвиток культури творчої самореалізації особистості знаходиться в прямій залежності від реалізації паритетності взаємовідносин: «впливаючи на інших, проявляючи культуру співпраці і співтворчості, творити себе»; педагогічна ефективність розвитку культури творчої самореалізації особистості істотно зростає за умов регулярної рефлексії освоєння культурно-творчої діяльності.

Важливе теоретичне і прикладне значення мають визначені В.В. Воронєцькою критерії сформованості творчого потенціалу учнів гуманітарної

гімназії: когнітивний, мотиваційно-ціннісний, особистісно-рефлексивний, діяльнісно-результативний. Дисертанткою достатньо ґрунтовно розкрито сутнісні характеристики вказаних критеріїв. Показано, що мотиваційно-ціннісний критерій відображає наявність мотивів до творчої активності, спрямованість особистості на самореалізацію, постійний саморозвиток, самовдосконалення з метою вийти на новий якісний рівень; когнітивний розкриває зміст глибоких, систематизованих знань про суть творчості, які забезпечують компетентність у реалізації творчого потенціалу та оптимальність процесу його розвитку; особистісно-рефлексивний характеризує сформованість особистісних якостей, важливих для процесу творчої самореалізації; діяльнісно-результативний пов'язаний з формуванням умінь генерувати нові ідеї та реалізовувати їх на практиці, створюючи прикінцевий креативний продукт.

Зміст кожного критерію конкретизовано за допомогою комплексу відповідних показників, які дали змогу дисертантці визначити три рівні сформованості творчого потенціалу учнів гуманітарної гімназії: високий (суб'єктно-креативний), середній (наслідувально-креативний), низький (залежно-репродуктивний).

Достатньо обґрунтовано і кваліфіковано використано дисертанткою обрані для дослідження методи. Під час їх вибору В.В. Воронєцька керувалася загальнонауковими принципами проведення комплексних досліджень, які доповнюють один одного та забезпечують можливість комплексного пізнання предмета дослідження. Так, теоретичні методи дали змогу дисертантці, по-перше, систематизувати теоретичні матеріали з обраної теми на основі всебічного вивчення й аналізу психологічної та педагогічної літератури; по-друге, виявити зв'язки та взаємозалежність між досліджуваними поняттями і явищами, по-третє, сприяли виокремленню суттєвих педагогічних умов розвитку творчого потенціалу учнів. Емпіричні методи забезпечили об'єктивне діагностування рівня сформованості творчого потенціалу учнів гуманітарної гімназії, перевірку ефективності педагогічних умов його розвитку в процесі позакласної роботи.

Досить ретельно автором дослідження сплановано і реалізовано експериментальну частину дослідження. До експериментальної роботи було залучено достатню кількість респондентів.

Розвиток творчого потенціалу учнів у процесі позакласної роботи відбувався за чотирма етапами (мотиваційно-цільовим, змістово-пізнавальним, діяльнісним, оцінно-результативним), на кожному з яких вирішувалися конкретні завдання та використовувалися відповідні методи, прийоми і форми роботи: розмови-дискусії, творчі ігри, прес-конференції, марафони думок, телеестафети, проєктивна діяльність. Заслуговує на увагу також «спіраль розвитку творчого потенціалу учнів» у співтовариствах дітей і дорослих, завдяки якій забезпечувалася змістовна повсякденна життєдіяльність учнів, різнобічна взаємодія між ними, набувався досвід творчого життя в різних соціальних позиціях.

Експериментальна робота переконливо підтвердила, що розроблена на основі обґрунтованих у дисертації педагогічних умов функціональна модель стимулює творче самовираження учнів і сприяє розвитку їх творчого потенціалу.

Вірогідність одержаних результатів дослідження забезпечена методологічно обґрунтованими підходами до дослідницького процесу розвитку творчого потенціалу учнів, застосуванням методів, адекватних меті та завданням дослідження, а також репрезентативністю вибірки, кількісним та якісним аналізом емпіричних результатів, застосуванням методів математичної статистики. Важливо, що обґрунтовані в дисертації педагогічні умови розвитку творчого потенціалу учнів гуманітарної гімназії впроваджено в освітній процес «Гуманітарної гімназії №1 ім. М.І. Пирогова Вінницької міської ради», «Середньої загальноосвітньої школи I-II ступенів – дошкільного навчального закладу» Шаргородського району Вінницької області, комунальних закладів «Загальноосвітня школа I-III ступенів № 27 Вінницької міської ради», «Загальноосвітня школа I-III ступенів № 20 Вінницької міської ради», Переможнянського загальноосвітнього навчально-виховного комплексу I-III ступенів «Школа-дитячий садок» (с. Перемога, Козятинського району), «Селиської загальноосвітньої школи I-III ступенів» (с.Селище, Тиврівський район Вінницької

області), «Зозівської загальноосвітньої школи I-III ступенів (с. Зозів, Липовецький район Вінницької області), що засвідчено відповідними довідками.

Отже, наведені факти вказують на те, що автору дисертаційної роботи В.В. Воронєцькій вдалося в повній мірі досягти поставленої мети і розв'язати поставлені завдання.

Результати дослідження висвітлено у 20 наукових працях, з них 6 одноосібних статей у наукових фахових виданнях України, 2 статті у збірниках наукових праць, 1 стаття у співавторстві в зарубіжному виданні, 2 статті у матеріалах зарубіжних конференцій, 7 статей у матеріалах міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій; 1 монографія у співавторстві; 1 методичні рекомендації, 8 одноосібних публікаціях, з них 7 статей у фахових виданнях і 1 методичні рекомендації.

Основні положення та результати дослідження обговорювалися і були схвалені на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях.

Дисертаційну роботу оформлено відповідно до чинних вимог.

Оцінюючи загалом позитивно дисертаційну роботу В.В. Воронєцької, не можна разом з тим не зупинитись на деяких її недоліках:

1. Звертає на себе увагу деяка непослідовність у вживанні дисертанткою понять, що позначають досліджуваний феномен. У тексті роботи вживаються, зокрема, поняття «творчі здібності», «творчий потенціал», «творча особистість», «креативність». На наш погляд, варто було чіткіше розкрити співвідношення між змістом цих понять.

2. У параграфі 2.2 дисертантка представила результати констатувального етапу дослідження, в яких основну увагу звернула на визначення вихідного рівня сформованості творчого потенціалу учнів ЗЗСО. Менш висвітленим залишився процесуальний аспект, який стосується особливостей сучасної практики організації позакласної роботи, що впливають на формування творчого потенціалу школярів.

3. Було б добре, якби автор дослідження проаналізувала зарубіжний досвід формування творчого потенціалу учнів у позаурочний час.

4. У роботі варто було більш докладно розглянути специфіку формування творчого потенціалу саме в учнів підліткового віку.

5. Робота значно виграла б, якби автор окремо сформулювала практичні рекомендації для вчителів щодо розвитку творчого потенціалу підлітків і окремо старшокласників у процесі позакласної роботи.

Однак, вказані зауваження й побажання не знижують загальної теоретичної і практичної значущості роботи.

Вважаємо, що дисертаційна робота В.В. Воронєцької є завершеним, цілісним, самостійно виконаним дослідженням актуальної проблеми розвитку творчого потенціалу учнів гуманітарної гімназії в процесі позакласної роботи. Проведене дослідження виконано на належному науковому рівні, відрізняється новизною і практичним значенням.

Автореферат дисертаційного дослідження написаний відповідно до чинних вимог і адекватно розкриває його сутність та результати. Зміст автореферату відповідає тексту і висновкам дисертації.

Аналіз дисертаційної роботи, автореферату та опублікованих наукових праць В.В. Воронєцької дає підстави зробити наступний загальний висновок.

Дисертація Воронєцької Валентини Володимирівни «Розвиток творчого потенціалу учнів гуманітарної гімназії в процесі позакласної роботи» за актуальністю та змістом, обсягом і якістю оформлення, повнотою викладу її основних результатів у публікаціях відповідає вимогам, які висуваються нормативними документами ДАК України до кандидатських дисертацій, а її автор заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.07 - теорія і методика виховання.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри педагогіки

Національного університету біоресурсів
і природокористування України

Сопівник Р. В.